

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์ กระบวนการปรับเปลี่ยนระหว่างเกษตรเคมีและเกษตรอินทรีย์
ของเกษตรกรตำบลห้วยทราย อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

ผู้เขียน นางสาวแสงวรรณ ป่าดี

ปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.ชูเกียรติ-ลีสุวรรณ

บทคัดย่อ

การศึกษากิจกรรมการปรับเปลี่ยนระหว่างเกษตรเคมีและเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกร ตำบลห้วยทราย อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาถึง กระบวนการปรับเปลี่ยนระหว่างเกษตรเคมีและเกษตรอินทรีย์ 2) เพื่อศึกษาถึงเงื่อนไขและปัจจัยที่มี ผลต่อกระบวนการปรับเปลี่ยนระหว่างเกษตรเคมีและเกษตรอินทรีย์

ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาโดยเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารเพื่อให้เข้าใจแนวคิดต่าง ๆ ที่ เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์ เอกสารทางราชการที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา ศึกษาปัจจัยและเงื่อนไข พัฒนาการ รวมทั้งการปรับเปลี่ยนรูปแบบทางการเกษตร จึงได้ทำการเก็บข้อมูลในระดับชุมชนเพื่อ ทำความเข้าใจกระบวนการทำเกษตร ปัจจัยและพัฒนาการในการทำเกษตรของแต่ละยุค และระดับ บุคคลโดยเลือกเกษตรกร 3 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกเกษตรกรที่ปรับเปลี่ยนรูปแบบการเกษตรเคมีสู่เกษตร อินทรีย์ที่ประสบผลสำเร็จ กลุ่มที่สองเกษตรกรที่อยู่ระหว่างกระบวนการปรับเปลี่ยนรูปแบบ การเกษตรเคมีสู่เกษตรอินทรีย์ และกลุ่มที่สามเกษตรกรที่เปลี่ยนกลับรูปแบบเกษตรอินทรีย์สู่ เกษตรเคมี ตัวอย่างการศึกษาเกษตรกรจำนวน 7 ราย ได้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยอาศัยเครื่องมือ การวิจัย คือการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและ ไม่มีส่วนร่วม

ผลการศึกษาพบว่า ในระดับชุมชนมีกระบวนการทำการเกษตรในแต่ละยุค โดยเริ่มจาก ยุคการทำเกษตรแบบดั้งเดิม ยุคการทำเกษตรเคมีแบบไม่เข้มข้น ยุคของการทำเกษตรเคมีแบบ เข้มข้นและยุคของการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่เกษตรอินทรีย์ ซึ่งเป็นช่วงที่เกิดการรวมกลุ่มกับเครือข่ายของ เกษตรกรผู้ทำเกษตรกรรมยั่งยืนแม่ทาและมีโครงการพัฒนาขององค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามา

ส่งเสริมแนวคิดและรูปแบบเกมอินทรีย์ให้แก่ชุมชน จึงเกิดกลุ่มเกมอินทรีย์ขึ้นในตำบลหัวทราย โดยมีกลุ่มที่ได้มาตรฐานเกมอินทรีย์จำนวน 19 ครัวเรือน จากสมาชิกทั้งหมด 34 ครัวเรือน ผลการศึกษาที่ได้จากเกมกรกลุ่มที่ได้คัดเลือกไว้พบว่า กระบวนการปรับเปลี่ยนของกลุ่มที่หนึ่ง เริ่มต้นจากการมองเห็นผลเสียของเกมเคมี จึงปรับกระบวนการคิดและศึกษางานจนเกิดความมั่นใจแล้วตัดสินใจทดลองทำ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มและเครือข่าย ขยายผลการผลิตพืชผักเชิงเดี่ยวสู่ระบบการผลิตที่หลากหลายผสมผสาน จากนั้นจึงพัฒนาระบบการผลิตข้าวให้ได้มาตรฐาน มีการปรับปรุงบำรุงดินจนสภาพดินดีขึ้น ซึ่งมีชีวิตในแปลงเพิ่มมากขึ้น เลี้ยงสัตว์ในระบบอินทรีย์ให้เกิดความหลากหลาย ผสมผสานและเกื้อกูลกัน ผลผลิตที่ได้นำมาบริโภคจำหน่าย และแบ่งปันสู่ญาติมิตร จากการผลิตจนกลายเป็นวิถีชีวิตที่มีความสอดคล้องกัน จึงเกิดเป็นแหล่งศึกษาสูงวน ซึ่งกลุ่มที่สองมีการปรับเปลี่ยนที่คล้ายคลึงกับกลุ่มที่หนึ่ง แต่ระบบและรูปแบบการผลิตยังไม่หลากหลายเนื่องจากอยู่ในระหว่างการปรับเปลี่ยน และกลุ่มที่สาม ปรับกระบวนการคิด ตัดสินใจทดลองเบื้องต้น พบข้อจำกัดของการทำเกมอินทรีย์ ทำให้ปรับเปลี่ยนเป็นเกมเคมีอีกครั้ง ซึ่งการศึกษาค้างนี้ได้ใช้ตัวชี้วัดที่ชี้ให้เห็นถึงกระบวนการปรับเปลี่ยน คือ การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ การมีความรู้และการพัฒนาความรู้และเทคนิค การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ จากการศึกษาพบว่ากลุ่มที่หนึ่งเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้นที่สามารถชี้วัดได้ว่ามีการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ มีความรู้และพัฒนาความรู้ เทคนิค สามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจที่ชัดเจนมากกว่ากลุ่มที่สองที่การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ยังไม่ชัดเจน เนื่องจากยังอยู่ในระหว่างการปรับเปลี่ยน

เงื่อนไขและปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการปรับเปลี่ยนระหว่างเกมเคมีและเกมอินทรีย์ จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยกลุ่มแรก ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านกระบวนการทัศน์ 2) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ 3) ปัจจัยด้านลักษณะนิสัยและอุปนิสัย เป็นปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคอยู่ในปัจจัยเดียวกัน มีผลต่อการปรับเปลี่ยนระหว่างเกมเคมีและเกมอินทรีย์ของเกมกรเพียงบางราย ปัจจัยกลุ่มที่สอง ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านการผลิต 2) ปัจจัยด้านการเรียนรู้ 3) ปัจจัยด้านการเป็นผู้นำและการรวมกลุ่ม เป็นปัจจัยที่เอื้อให้กลุ่มที่หนึ่งและกลุ่มที่สองปรับเปลี่ยนมาเป็นเกมอินทรีย์ แต่ไม่ส่งผลต่อกลุ่มที่สาม ปัจจัยกลุ่มที่สาม ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านนิเวศพื้นที่ 2) ปัจจัยด้านสุขภาพ 3) ปัจจัยด้านการส่งเสริมเกมอินทรีย์จากภายในและภายนอกชุมชน เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการปรับเปลี่ยนเกมเคมีสู่เกมอินทรีย์ จากการศึกษาจึงพบว่า เกมกรได้นำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่น ทูบทางสังคม วัฒนธรรมชุมชน มาปรับใช้กับความรู้แผนใหม่